



Mur d'uns horts de la Guerra Civil

Balsareny

Ubicació

Comarca: Bages
Lloc/Adreça: Sector sudest del terme municipal
Emplaçament Des de la masia de l'Alou camí que surt direcció oest i travessa sota la carretera. Seguir fins a la terrassa del riu i prendre camí direcció sud uns 200 m. Després baixar vora del riu i seguir uns 100 m.
Alçada: 278

Coordenades:

Latitud: 41.84467
Longitud: 1.88202
UTM Est (X): 407186
UTM Nord (Y): 4633134

Classificació

Número de fitxa 08018 - 338
Àmbit: Patrimoni immoble
Tipologia Element arquitectònic
Estil / època: Contemporani
Segle XX
Any 1938
Estat de conservació Regular
Notes de conservació: Parts del mur envaïdes per la vegetació. L'entorn és ple de malesa a conseqüència dels efectes del temporal Glòria de 2020.
Protecció Inexistent
Tipus de protecció: Inexistent
Accés Díficil
Ús actual: Sense ús
Titularitat Privada
Titular: 08018A010000110000DH
Fitxes associades:

Descripció

Mur d'una alçada i longitud considerables situat a la riba esquerra del Llobregat que servia per protegir uns horts comunitaris impulsats per un col·lectiu de camperols que durant la Guerra Civil s'havien instal·lat a la masia de Puigdorca. Tot i que es tracta d'un element modest, cal remarcar que és un dels pocs que podem assenyalar com a testimoni directe de l'acció duta a terme pels sectors populars i revolucionaris durant la Guerra Civil de 1936. L'indret es troba al costat d'on hi ha les restes de l'antiga reclosa de la fàbrica de Vilafruns, uns 350 m al nord-est de la fàbrica.

El mur té una aparença molt sòlida i fa un traçat en paral·lel al curs del riu. Per la banda nord, però, gira tot fent una àmplia corba, cosa que permetia desviar millor les aigües del riu en cas de possibles avingudes. Té una longitud d'uns 35 metres i l'alçada màxima és d'uns tres metres, mentre que el gruix és d'1,5 metres aproximadament. Per l'extrem nord-est el mur queda tallat de manera una mica abrupta. L'aparell és fet de maçoneria, amb còdols de riu de diferents mides ben lligats amb ciment.

Els horts devien estar situats tot al llarg del mur per la banda de llevant i devien continuar un bon tros avall. Coneixem força detalls d'aquest episodi gràcies a una crònica de Renée Lamberet. Segons aquesta intel·lectual francesa que va estar cobrint el front de guerra, aquests horts ocupaven una superfície d'uns 200 per 40 metres, de manera que devien arribar pràcticament fins a la confluència amb el torrent del Saltador. És possible que l'aigua de rec provingués d'una antiga sènia que hi havia just uns 20 metres a l'est del mur.

Observacions:

Aquesta fitxa ha estat possible gràcies a la recerca duta a terme per Xavi Novell, del Grup de Memòria de Balsareny Educa / Cercle Cultural de Balsareny.

Història

L'any 1936 la masia de Puigdorca era un gran casal de característiques senyoriales que aleshores pertanyia a una família de Barcelona: Concepció Mas n'era la propietària, germana d'August Mas. Durant la Guerra Civil la masia fou ocupada pels sectors revolucionaris. Com a fet anecdòtic, a l'interior de la masia encara es conserven grafitos que van fer tant els revolucionaris com els soldats franquistes quan van instal·lar-se a la casa després de la guerra. En aquesta finca s'hi va portar a terme un projecte comunitari que la intel·lectual francesa Renée Lamberet, en una publicació, destaca com a exemple de solidaritat entre obrers i camperols. Segons la crònica que en fa Lamberet, a Puigdorca 15 famílies van constituir-se com a col·lectiu adherit a la CNT per impulsar un projecte agrícola que va rebre l'ajuda dels obrers del tèxtil i dels miners en forma d'aportacions monetàries i també de treball personal. Els membres d'aquest col·lectiu van fer la rompada d'un terreny de 60 hectàrees que estava situat a la part alta de la finca i servia, entre d'altres coses, per anar-hi a caçar. També van decidir impulsar nous horts a la plana. Per això van construir un gran dipòsit de 1.500.000 litres, un pou de 7 metres de fondària al costat del Llobregat i una caseta on hi havia una bomba per propulsar l'aigua. Una canonada conduïa l'aigua des del pou fins al dipòsit. A la zona propera a la caseta, amb l'ajuda dels obrers s'hi van habilitar horts per als camperols. Totes aquestes instal·lacions, que

estaven situades en una terrassa fluvial de les Planes de Puigdorca, probablement al sector on ara hi ha la casa de totxo coneguda com la Masia, van ser desmuntades en acabar la guerra.

Així mateix, un tros de riu més avall (Lamberet diu a les “Malloles”), en un terreny ple de còdols d’uns 200 x 40 metres van crear una altra zona d’horts i van construir-hi un “mur de defensa” per protegir els horts de possibles avingudes del riu. Aquest mur és el que encara es conserva, situat al costat de l’antiga resclosa de la fàbrica de Vilafruns, que es troba al sector industrial encara avui conegut com les Malloles. No sabem com es regaven aquests altres horts. Segons un mapa de 1920 (de l’Instituto Geográfico y Estadístico) a pocs metres del mur hi havia una antiga sinya. És possible que aprofitessin l’aigua que proporcionava aquesta sinya per regar els horts. La caseta que protegia la sinya encara es conservava l’any 1956, però fou destruïda en una riuada l’any 1982.

Francesc Soler, en el seu llibre memorialístic “Pàgines viscudes” desmitifica i rectifica algunes de les afirmacions de la periodista francesa. Soler diu: “referent al regadiu de Les Planes, hem de conèixer que la intenció era bona, però que va resultar un fracàs. Segurament que a la col·lectivitat li va costar molts diners i treball, però, com que estava mal instal·lat, no va donar el resultat que esperaven: el pou, que no donava prou aigua; les canonades, que es rebentaven... de manera que ben poc va funcionar (Soler, 1989: 9)”. Segons Soler, quan acabada la guerra la propietària Concepció Mas va tornar es va desentendre del projecte i va anar a l’Ajuntament a “tornar-lo al poble”. L’Ajuntament va lliurar tota la instal·lació a la Recuperació Nacional, els quals la van desmuntar. Soler també informa que els diners per pagar les instal·lacions havien sortit en part de la tala del bosc de Puigdorca, que va comportar la destrucció del Reguer de Puigdorca: un bosc emblemàtic de roures i alzines centenàries que era un lloc d’esbarjo molt popular a Balsareny.

Bibliografia

LAMBERET, Renée (1938). “Peasant collectivity of Balsareny. Miners and textile workers work for revolution”, *Spain and de World*, núm. 27. Londres (5 gener 1938). (Article traduït de la publicació de l’autora francesa Renée Lamberet: *La Nouvelle Espagne Anti-fasciste*).

LAMBERET, Renée (1938). “La colectividad campesina de Balsareny”, *La Tierra, periódico anarquista*, núm. 333 (22 gener 1938). (Article que és una versió en castellà de l’anterior, traduït de la publicació de l’autora francesa Renée Lamberet: *La Nouvelle Espagne Anti-fasciste*).

PÉREZ BARÓ, Albert (1970). *Trenta mesos de col·lectivisme a Catalunya, 1936-1939*. Ed. Ariel, Barcelona.

SOLER CASTELLA, Francesc (1989-91). “El Reguer i altres coses de Puigdorca”, *Pàgines viscudes, volum 1*. Cercle Cultural de Balsareny; Ajuntament de Balsareny, p. 9.







